

РІЗДВЯНА І ВЕЛИКОДНЯ СИМВОЛІКА В СУЧАСНОМУ ЖИВОПИСУ ТА СКУЛЬПТУРІ ОЛЕКСІЯ І КИРИЛА ШЕВЧУКІВ

Олеся Пономаренко

Два покоління художників — батько Олексій (1962 р. н.) і син Кирило (1992 р. н.) Шевчуки — через наскрізні образи романтичного польоту невеличкого й непоказного птаха, через модерні образи літальних апаратів (літака, дельтаплана, аероплана, дирижабля) показують, що людина теж окрилена мрією, що вона має природний потяг до звичайного земного щастя. Візуалізація роздумів усюдисущого провінційного горобця — це грайливий алегоричний прийом, за допомогою якого автори намагалися провести глядача через складні лабіринти людського життя, певною мірою — через усвідомлення фізичних законів буття так, щоб він виніс оптимістичний досвід. Мрія звеличує свого героя, її сенс — відшукати радість і свободу, відчути творчий порив, любов.

Ілюзія безмежності творчого простору, тяжіння до земних утіх, до сміхової культури, пошук легкості через блазнювання, небуденна радість, особиста причетність до свята буття — основні мотиви небарокових картин О. Шевчука «Садівник», «Молоко туману», «Рілля», «Курка великодня», «Сон дівчини», «Сон чабана». Ілюзію міцності і тривкості, непроминальності миттєвостей особистого людського щастя й радощів О. Шевчук передав через мотив писанок. На картині «Курка великодня» розпростерлося поле, вкрите мальовничими пагорбами у вигляді яскравих писанок.

Тепер підійдемо ближче до теми магічного скиртування і скульптурних сіноскриптів Олексія Шевчука. О. Потебня записав у XIX ст. український різдвяний обряд «моління корови» (*Потебня О. Объяснение малорусских народных песен. II. Колядки и щедровки. — Варшава, 1887. — С. 159*). Готуючись до Святвечора, на стіл кладуть сіно, на нього ставлять кутю, у яку встромляють дві биліни: одна символізує пастуха, а друга — теля. Запалюють

перед іконою свічку і моляться, «щоб корови брикали». М. Ільницький зіставив цей обряд із символічними образами вірша Б.-І. Антонича «Село» (*Ільницький М. Четвертий перстень // Весни розспіваної князь. — С. 119–160*).

Космогонічний мотив народження нового світу пов'язаний з настанням світанку, зі збільшенням світлового дня, зимовим сонцеворотом на літо і таїнствами різдвяних обрядів українського народу в поезії Б.-І. Антонича. Ключик до прочитання символіки Антоничевого вірша «Село» підібрав М. Ільницький, звернувши увагу на переосмислений у ньому різдвяний обряд «моління корови», здійснюваний з метою магічного впливу на приплід худоби. «Корови моляться до сонця, / що полум'яним сходить маком». Роги місяця-молодика звернені в бік настання світанку. Мак-видюк у різдвяних обрядах мав значення оберегу від нечистої сили, хвороб, символізував засіювання й утвердження розмаїтих форм буття в космосі. Насінням маку надвечір обсіпали хліви. Цвіт маку — символ швидкоплинності і скороминучості життя.

«Струнка тополя тонша й тонша, / мов дерево ставало б птахом». Дерево у праукраїнців — модель живого зв'язку тричастинної вертикалі світобудови: підземного, земного та горішнього світів, минулого, теперішнього та майбутнього. Птах же у своєму вільному ширянні осягає всі три світи. В українських баладах і думах він традиційно приносить вісті здалеку, навіть з потойбіччя.

Рідне село Б.-І. Антонича Новиця на Лемківщині асоціюється в його поезії з горішнім райським і казковим світом дитинства, світанком, з ідеальним початком часів, до якого здійснює вічні повернення міфологія: «З гір яворове листя лине. / Кужіль, і півень, і колиска. / Вливається день до долини, / мов свіже молоко до миски». Явір в українських піснях — символ ко-

зака, тополя — символ дівчини чи молодої жінки. Уламок прадавнього міфу про явір як основу буття зберігся в казці про «Івасика Телесика».

Кужіль як атрибут занять жінки старшого віку трапляється в найдавніших за походженням тотемічних казках українського народу, скажімо, у казці про «Солом'яного бичка». У них вчувається відгомін міфологічних уявлень про одвічно повторювану круговерть буття, про богинь долі та роду — Рожаниць. З українськими Рожаницями перегукуються міфологічні образи давньогрецьких богинь долі — трьох мойр, котрі прядуть нитку людського життя.

Рятивні міфологічні образи світлих божеств, мотиви світу-дитини, народження світопорядку з хаосу прориваються з підсвідомості найталановитіших митців ХХ—ХХІ ст.: у поезії Богдана-Ігоря Антонича, у живопису на склі художниці-наївістки Анастасії Рак та гуаша-примітивах Марії Примаченко, а також у живопису й скульптурі митців сьогодення Олексія та Кирила Шевчуків.

Солярна символіка в українських народних обрядах Різдва й Великодня поєднується із широким застосуванням сіна й соломи. В українському святкуванні Великодня на давні язичницькі обряди та звичаї нашарувався християнський зміст. Велике значення має світло: очисний святий вогонь свічки символізує сонце, знаменує перемогу світла й тепла над темрявою, зимовим холодом, добра над злом. «Христос Воскрес із мертвих, смертю смерть подолав / І життя вічне нам дарував», — співається у великодньому тропарі. У давньоруській мові, як дослідив О. Потебня, «крес» означає вогонь, співзвучне з ним і поняття краси, адже недарма існує вислів «весна-красна».

Навесні пробуджується природа, а землю до родючості пробуджує перший грім. Символом цього першого грому є вербова гілка, про яку йдеться у вітаннях-замовляннях Вербної неділі: «Не я б'ю, верба б'є, / За тиждень Великдень! / Недалечко — червоне яєчко!» (Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Кн. 2. — Київ : Обереги, 1994. — С. 29). На схід сонця

після великодньої ночі започатковуються обрядові ігри дітей та молоді на цвинтарі, тобто на великому обгородженому майдані навколо церкви, — пояснив А. Свидницький у праці 1860 року «Великдень у подолян». Ці ігри тривають скрізь перші три дні Великодня.

Т. Шевченко, обминувши ознаки ранньої чи пізньої Пасхи, у пластичній картині вияскравив найсуттєвіші прикмети одного з найбільших річних свят українського народу: «На Великдень на соломі / Проти сонця діти / Грались собі крашанками...». Цей вірш поет написав 1849 року на засланні, включив його і до «Малої книжки», і до «Більшої книжки».

Великдень має високоетичний зміст — вияв любові, милосердя, співчуття до ближнього, особливо убогого й нужденного; братерське єднання віруючих у спільній радості — у святкуванні Воскресіння Христа, перемоги життя над смертю. В Україні на це свято батьки обдаровували дітей. Діти ж мимоволі виявляють закономірності повсякденного життя суспільства, у якому люди намагаються вивищитися один над одним. І це показав Т. Шевченко: «Та й стали хвалитись / Обновами. / Тому к святкам / З лиштвою пошили / Сорочечку. А тій стьожку, / Тій стрічку купили. / Кому шапочку смушеву, / Чобітки шкапові, / Кому свитку».

Жінки в Україні на Великдень під час освячення пасок обдаровували убогих і дітей-сиріт крашанками. І тут же, удосвіта, між дітьми починалася гра «навбитки». Т. Шевченко у своєму вірші «На Великдень на соломі...» не оповідає про те, як діти між собою товкалися крашанками чи котили їх з горбочка (хто зачепить два три яйця з купки внизу, той виграв її, а хто ні — той програв свою крашанку). Поет переходить відразу до контрасту — показує життя сироти, якій нікому робити святкових подарунків, тому на Великдень вона може похвалитися тільки християнським милосердям священика: «Одна тільки / Сидить без обнови / Сиріточка, рученята / Сховавши в рукава. / — Мені мати купувала. / — Мені батько справив. / — А мені хрещена мати / Лиштву вишивала. / — А я в попа обідала. — / Сирітка сказала».

Шевчук О.
«Чапля довгонога»

Шевчук К.
«Сон»

Шевчук К.
«Літачок»

Шевчук О. «Садівник»

Шевчук О. «Віра, Надія, Любов»

Картини О. Шевчука «Червоний півник», «Сіноскрипт № 2. Магічне скиртування, нав'язане історичними спогадами та пошуками самоідентифікації», скульптура «Чапля довгонога» (алюміній) зі спільного проекту з онуками Марії Примаченко вже експонувалися в Національному музеї Тараса Шевченка (НМТШ) на виставці картин М. Примаченко та скульптурних сіноскриптів О. Шевчука.

Живописні полотна «Червоний пугач» (вертикальний політ), «Лисиця біла» (схема польоту), «Марево»; алюмінієві скульптури («Табурет», «Драбина»), скульптури, виплетені та зроблені зі сплаву металів (криці, міді) «Мрія», триптих «Віра», «Надія», «Любов» в образах пишнотілих барокових жінок із літаком, дельтапланом і голубами, експонуються в Музеї Шевченка вперше. На одній з ікон у Володимирському соборі Києва Віра, Надія, Любов (найменша постать посередині) теж представлені в трьох персоніфікованих образах.

На скульптурах О. Шевчука позначилася професійна освіта архітектора, здобута в Київському інженерно-будівельному інституті в 1979–1984 роках. Багатогранний художник-експериментатор поєднає у своїй творчості архітектуру, живопис, скульптуру та сценографію. О. Шевчук — учасник понад 70 міжнародних виставок і мистецьких проєктів: у 1999 року серією робіт «Блискуче місто» представляв Україну в Австрії, у 2001 році увійшов до ювілейного каталогу проєкту «The best of Art calendar project», з 2001 року очолював творчу майстерню «ArtBuz».

На виставці «Мрія горобця» були вперше в НМТШ представлені скульптури з пруття з криці та сплаву металів (криці, алюмінію, нікелю) Кирила Шевчука «Гра з сонцем», «Замить до...», «Пихті Єва», «Літачок». Митець поєднав необароковий інтерес до скульптурного зображення людського тіла в різних рухах з неоромантичним осмисленням польоту людської душі, кроку, зупиненого перед падінням у прірву, з усміхнено-життєствердним сприйняттям спадку, подарованого людству біблійною проро-

дичкою Євою. Талановитий митець у неповних 6 років був зарахований у відділ образотворчого мистецтва Київської дитячої школи мистецтв № 2, у 2009–2014 роках навчався на архітектурному факультеті Київського національного університету будівництва й архітектури на відділенні малюнку і живопису. Сьогодні працює креативним директором творчої майстерні «ArtBuz». Кирило Шевчук — учасник міжнародних виставок, конкурсів, лауреат кількох міжнародних премій і дипломів.

Бароковий мотив ілюзорності людського світобачення Олексій та Кирило Шевчуки поєднують з мотивом злету людської душі, створюючи оптимістичні ілюзії реальності польоту.

Щастя людині дарують занурення в первозданну красу природи та давню культуру свого народу. Велич світобудови О. Шевчук передає мотивом світанкового народження світу з туману («Молоко туману», «Сіноскрипт № 2»).

Повернення людини до першовитоків заради відновлення втраченого відчуття радості та повноти буття у творчості Олексія та Кирила Шевчуків часто виявляється у мотивах польоту, сну, легкого сп'яніння, народження птаха.

Сонячне проміння летить крізь скляний дах високого білого атріуму Національного музею Тараса Шевченка, осяє та вигранює розмаїття й багатство вигинів форм скульптур Олексія та Кирила Шевчуків. Властивості металів, із яких виготовлені ці скульптури — криці, міді, алюмінію, нікелю, — добре сприймаються в збликах мінливого сонячного світла, але залишаються невловимими для фотоапаратів і відеокамер.

Особливої чарівності скульптури виставки набувають при вечірньому освітленні за допомогою локальних підсвіток. Плетиво та сплави металевих форм вияскраплюються і вигранюються в раптових збликах до найтонших нюансів, непомічених удень. Надвечір стають помітнішими й набувають повноти форми за рахунок освітлення різноманітні літальні конструкції: повітряні кулі, дирижаблі, парашути, які звисають зверху по колу.